

שדכנות [שבוע א]

מקור החיוב לשלם שכר שדכנות

- Optional רמ"א חו"מ סימן פז סעיף ל"ט וגר"א שם [1]
שו"ת הליכות ישראל סימן א' שאלה א' [2]

זמן חיובו

- רמ"א חו"מ סימן קפ"ה סעיף י' [5]

אם יש איסור בל תלין אם אינו משלם בזמנו

- שו"ת הליכות ישראל סימן א' שאלה ב' [3-4]
שו"ת להורות נתן ח"י סימן קכ"ב [6]

Optional אם החיוב לשלם שכר שדכנות הוא על ההורים או על החתן והכלה

- הליכות ישראל סימן ג' [4]
ישמח לב ח"ד בשם ר' משה פיינשטיין זצ"ל [7]

שדכן שבזמן שעשה פעולה התכוין לעשותו בחנם

- שו"ת חוט שני סימן ב' [8]

משפטי הפועלים פרק כו (ד) [9]

Optional נתיבות סימן יב-ה [10]

פתחי חושן שכירות פרק ח [11]

אחד יאמר דבר זה או מחול קללה זו על מי שעשה זה, ואחרים עונים אמן, ולא דוקא אמן אלא ה"ה אם אומר הן או שאר דבר שגורא ממנו שמקבל דבריו כמו שנבאר ביו"ד סימן רל"ו [סעיף ב'], אבל אם נשבע אחד משותפין בשם שהוא אינו חייב לו, והוא לא מהני ענינם אמן לאחרים, כן י"ל דוק:

סעיף ל"ט (צ"ח) קאן תבעו בשבוע
שדכנות ב' עיני מה שכתב מור"ם ז"ל לקמן סוף סימן קפ"ה [סעיף י'] ובסוף סימן רס"ד [סעיף ד'] עוד מתבטלות שם שדכנות:

סימן פה סעיף א' אן עד
שיורה לפחות בפרומה ב' נפרישה ודרישה [סעיף א'] כתבתי דברי התוס' [שבועות ל"ט ע"ב ד"ה מה] דמנואר שם דלפינן לה מדכתיב [שמות כ"ב ו'] כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, וכסף הוא דומיא דכלים, מה כלים שנים דמיטע רוב שנים אף

לח (ע"ז) אם נראה לדיינים שהטענה מרומה אין להשביעו. הגה (ע"ז) וכן אם נראה לו הטענה גרועה אין משביעין היסמ במקום דליכא דררא דמנואר.

לט (ע"ז) יש מי שאומר שהמזכיר שם שמים לבטלה שכנגדו נשבע ונוטל. הגה (ע"ז) **מצעו** בשכר השדכנות זה כפר ואמר שלא היה שדכן שלו או שאר טענות שציינהו דינו כנשאר חביעות ממונ ונשבעין על כן.

סימן פח
דין בפירה והוראה ושתאה ממין המענה

וכו ל"ג סעיפים

כסף שנים, ומה כלים דבר חשוב [דלפילו כללי שיה פרוטה יס זו חשיבות, שנה על ידו מלאכה מרובה], אף כסף דבר חשוב, ואינו נקרא כסף חשוב פחות ממענה, וכתב בתריה [שם ח'] כי הוא זה, ולמד ממנו לשבועה דמורה מקום נעין שנים וגם חשיבות, והיינו על כרחן בסוף נשעת כפירה, דלי לתחילת טענה, כסף דכתב רמב"ם למה לי הא יס ללמדו מכלים דהן חשובין [ושמאל פליג ע"ז שם [בשבועות] ארז דאמר הכי, ואמר דלא היה ידעין דנעין כסף חשוב ז' מעין, אבל ק"ל כרז ע"ז], אלא אם אינו ענין לתחילת טענה, מנאו לסוף טענה דהיינו הכפירה לריבין שמהיה דבר חשיבות ותרתי, וממילא התבטלה היסמ יותר דלא מיירי כשמודה לו על חביעתו מקלם, ועיין פרישה ועיין דרישה מה שכתבתי עוד, דלא כמו שכתב א"עיר שו"ס [סעיף א'], אלא כמו שכתבתי והוא מהמסו':

א' אין מורה מקצת הטענה חייב לישבע [ע"ז] **שיורה לפחות בפרומה** [ותהיה הכפירה לפחות שתי מעין כסף לפיכך אינו חייב עד שיתבענו שתי מעין ופרומה והוא מורה בפרומה וכופר בשתי מעין אבל תבעו שתי מעין

צינים ומקורות (ע"ז) שם סי' תמ"ג. וכתבתי מיימון סוף ספר משפטים סי' (ל"ו) ל"ז. ד"מ פ'. (ע"ז) מהר"ר סי' קכ"ד. ד"מ שם. (ע"ז) הגהות מרדכי שם סי' תמ"ד. ד"מ סוף סימן ז"ב. (ע"ז) ספקי מהר"א סי' ע"ג.

ביאור הגר"א

סעיף ל"ח קיד. אם נראה ב'. [דליכא דררא דמנואר] כ"כ בהגהות אחרונות דמרדכי ריש כ"מ [סי' תמ"ג] בשם ריב"א, וכן בה"א שם [פ"א] סי' ו' ד"ה וריב"א, והוא בתשובות הגהות מיימון ספר משפטים סי' ל"ו. וכתב שם, דר"ם רגיל לפסוק ככל מקום כלשנא במרל כלשנא במרל עיקר, וכן סוגים הר"ף ככל מקום וכן כל הגאונים, אלא דפרק השולח [גיטין] ל"ד א' דקאמר אין אונס בגטין והוא כלשנא קמא דרש כחובות [ב' ע"ב] משמע כלשנא קמא עיקר, מ"מ כל הגאונים דעתם כלשנא במרל. וריב"א פוסק ככל מקום דבדרי סופרים הלך אחר המיקל כמ"ס בפ"ק דע"ז ו' א', והלך בשל סופרים הוא, וכל שכן דמנואר ככל מקום הלך אחר המיקל דהמ"מ, כמ"ס בפרק השולח [ב"מ] ק"צ [ע"ב] במשכיל ל"ב חודש לשנה, ובמנוארם בפרק הגזול [ב"ק] ז"ט ז', ועיין מוס' נדבט פרק כירה מ"ב ז' [ד"ה והיינו] גבי לריכא מלחא בשולח כו', ונע"ז פרק א' ו' א' ד"ה בשל כו'. ויש דוחין כל זה, כיון שלשנא קמא סתמא דגמרא כלשנא במרל יתבאר קי"ל כלשנא קמא, וכמו שכתב מוס' [בשם ריב"א] כנמה מקומות [שם ושם ושבועות מ"א ע"א ד"ה ומאן] וכן הר"ף ור"א שם [ע"ז פ"א סי' ג'] ושאר פוסקים. ואע"פ שהר"ף [ב"מ ד' ע"ב מרפי הר"ף] מציא ראיא שכלן הלכה כלשנא קמא מסוגיא דההוא רעיא בפ"ק דב"מ [ה' ע"א], ר"ם דוחה אומר כמ"ס בשבועות מ"א [ע"א] ד"ה ומאן, וכתב דשם איכא דררא דמנואר מאחר שרגילין למסור לו ככל יום, ועוד דליכא סהדי דאכל מרי מינייהו, ומוס' שם ובז"מ שם [ד"ה אין] כתבו מללא מיימי סופא דממניי שמע מינה דהלכה כלשנא קמא, ור"ם דוחה ואמר דנכחמא מיימי ראיא מקיפא ורשא דמילחא נקט. וכ"כ רב האי גאון, ובשעתו שפוסק [משפטי השבועות, שער שבועות היסמ] ככל מקום כלשנא במרל וכמ"ס בהגהות מרדכי שם [סי' תמ"ב] וכן בשאר מקומות. ואע"פ מסוגיא כר"ף שפסק כלן [שבועות ר"ט ע"ב מרפי הר"ף] כלשנא קמא, מ"מ כה"ג שהטענה מרומה אין להשביע, כמ"ס בכתובות פ"ב ז' חלל לדיענא כו', וה"ה כה"ג שהעני מוצע לעשיר אם יש הפלגה לעני או לעושר שגורא כמערים, וכן כדומה לה, וכתבו מוס' שם ד"ה ועוד כו' דלרין לטעמא דלא אמר עוד טענה דקימנא, וה"ה בשבועות היסמ, דנמשכין פסק ר"ם לטעמא דלא אמר וכו'! קטו. וכן אם כו'. המרשים [ציוני שש"ן] רשם, וכן כו' מהר"ר סי' ז' אין משביעין כו' שם סי' קכ"ד, וה"ה וישתק שם שני דברים. ולא היה, שזה שאמר אין כו' הוא כפסק ר"ם ולא קי"ל כוומיה אלא בצירוף דבר אחר כג"ל [ס"ק קי"ד], אלא הכל דבר אחד. ובס"י לא כלל אלא דברי ריב"א ה"ל בשו"ע. ובס"י [קנינה] וקנינה, אם לא היה לראובן על שמעון אלא חביעה זו לא הייתי מחייבו שבעה והיינו דן בהא מילתא כר"ם כו', ואע"פ דרוב הפוסקים וסוגיא דדיינים כלשנא קמא, מ"מ כה"ג דינא הייתי דן כר"ם משום דלרובין אפסיד אנפשיה, שהרי טוען שחטף וגזל ממנו כמה פעמים למה נשתחף עמו, וכמ"ס בפ"ק דב"מ ו' א' עד השתא משעת ליה בגולנותא והשתא כו': **סעיף ל"ט קטו.** יש מי שאומר כו'. עיין מוס' לשבועות מ"ז ז' ד"ה אלא, וכה"ג גרס כו' ופירושו כו'. זה כתבו מוס', אבל במרדכי בהגהות כתבו שם [ב"מ סי' תמ"ג] הובא בבא"ג אורח סי', ופירש כה"ג דהשילא אשכונא דשמעה דלפקה שם שמים לנטלה ועברה אלא משא והו' כאלו עשה שבעה שאל, כמ"ס בפ"ק דנרכות ל"ג א', והו' חסוד כמ"ס בפרק כל הנשבעין [שבועות מ"ד ע"ב] ובנגדו כו' אחד כו', ומכאן יס ללמוד כו' כמו שזן רבא פרק הכותב פ"ה א': קיד. תבעו כו'. **דין השדכנות כתב מהר"ם*** שהוא מדין היורה לשדה חבירו שלא נדרש, שאם הייתה שדה עשויה ליטע שאומדין כמה אדם רואה ליתן בשדה זו לטעמה כמ"ס בפ"ק ק"א א', והוא כמו כרסור כמ"ס לקמן בסיומן קפ"ה סעיף י' בה"ג, וכמו שזרין ליתן לכרסור כמו שנבאר בפ"ק ב"מ ז' ע"ז.

סימן פה סעיף א' א. שתי מעין. רש"י שם [בשבועות ל"ח ע"ב ד"ה שתי מעין, באה"ג אות א'], ודיין מדקמני שמי בשלן נקיבה. וכן משמע בפ"ק פרק

פתחי תשובה

להפך היסמ עליו אלא משלם או נשבע כמבואר בסיומן צ"ב סעיף י"ג, ע"ש: **סעיף ל"ח לט.** וכן אם נראה לו הטענה גרועה. בשו"ע דפוס אמסטרדם גרשם כאן מהר"ר סי' צ', והוא ט"ס וצריך למוחקר, וקאי אלמטה אין משביעין כו', והכונה דבמקום שהטענה גרועה וגם ליכא דררא דמנואר אין משביעין היסמ דליכא דררא דמנואר, ע"ש בסמ"ע [ספקין] ובטור [סעיף ח'], וכן בסיומן ע"ה [סעיף י'] ובכמה דוכתין, וכן מבואר להדיא בד"מ אות ג' ע"ש: **סעיף ל"ט מ.** שהמזכיר שם שמים. עיין בספר ברכי יוסף לעיל סימן ל"ד אות י"ז, עיין שם היטב: **סימן פה סעיף א.** א. במקצת הטענה. כתב בספר שער משפט [ל"ג סעיף א'] סק"ד בענין שותפין שתבעו לאחד שתי פרוטה, והוא כפירה שתי מעין כו', ע"ש: **ב.** עד שיתבענו. עיין מה שכתבתי לקמן סימן צ"ג סעיף א' סק"ד בענין שותפין שתבעו לאחד שתי פרוטה, והוא הורה בפרומה וכפר בשתי מעין שבין כולם, ע"ש: **ג.** והוא מורה בפרומה וכופר בשתי מעין. כתב בספר שער משפט [ספקין], והיכא שתבעו שתי כסף

חידושי חתם סופר

הג"ה סעיף ל"ט. תבעו בשכר השדכנות. ז"ב, עיין לקמן סימן קפ"ה סעיף (י"ד) ו' וסימן רס"ד [סעיף י']. וממלא כשי"ל מקום סי' ק"ע, מי שלא הוסיף כסום כמה אדם טען אינו

ועיין במרדכי
פרק האומנין
סימן שח"י
ובתורה סימן
ספ"ה סעיף ג'
ותשי"ש ועיין
מרדכי פרק
הגזול בתורא
סימן ע"ב
ולקמן סוף
סימן וס"ד
[סעיף י']
הרי"ר

הליכות ישראל

סימן א

שאלה: (ל)

איפה מקור ההלכה בגמרא ובשו"ע על החיוב לשלם דמי תיווך ושכר שדכנות, באם הלך המתווך או השדכן מעצמו אל הצדדים להציע המכר או השידוך.

תשובה:

בב"מ דף סג: א"ל אדא בר אבא לרבא והא בעי למיתב זוזי לספסירא, וכן שנינו במשנה בב"ב דף פז. ואם ה' סרסור ביניהם נשכרה החבית נשכרה לסרסור, ובתוס' שם ד"ה נשכרה לסרסור וז"ל ופי' ריב"ם ה' סרסור ביניהם ומדד להן כדרך סרסורים שמודדין בשכר ונשכרה החבית ע"י מדידה נשכרה לסרסור וכגון שלא ה' מחמת אונס אלא ע"י שלא נזהר יפה במדידה עכ"ל פירוש כיוון שסרסור מקבל דמי תיווך יש לו דין שומר שכר וחייב על השכירה, דהוי כעין גניבה ואבידה וכך נפסק ברמב"ם בפרק ב' מה' שלוחין ושותפין הלכה ז' ובחזו"מ סימן קפ"ה סעיף א' וסעיף ז', והרמ"א שם בסימן קפ"ה סעיף י' וז"ל השדכן הוי כמו סרסור, וכן פסק הרמ"א בחזו"מ סימן פ"ז סעיף ל"מ וז"ל תבעו בשכר השדכנות וזה כפר ואמר שלא ה' שדכן שלו, או שאר טענות שביניהם דינו כשאר תביעות ממון ונשבעין על כך עכ"ל (פסקי מהר"י פ"ה).

ובבאור הגר"א שם סימן פ"ז ס"ק קי"ז וז"ל דין השדכנות כתב מהר"ם (פרק הכותב פ"ה א') שהוא מדין יורד לשדה חבירו שלא ברשות, שאם היתה השדה עשוי' ליטע

שאומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנומעה כמו שאיתא בב"מ דף ק"א ע"א, והוא כמו סרסור כמ"ש לקמן בסי' קפ"ה סעיף י' בהגה"ה וכמו שצריך ליתן לסרסור וכו'.

וכ"כ בבאור הגר"א בסימן קפ"ה ס"ק י"ג וז"ל פי' מהר"ם טעמא דסרסור גומל שכר אף על פי שלא שלחו והסרסור בא מעצמו כמו יורד לשדה חבירו ונמעה דאמרינן בב"מ דף קא. איתמר היורד וכו' וכן בסרסור כיון שהוא עשוי למכור עכ"ל, וכן בשדכנות שעשוי לישא אשה והיא עשוי' להנשא לאיש. |

שאלה: (כ)

בהלך המתווך מעצמו או השדכן הלך מעצמו וגמר הדבר האם עוברים הצדדים בלאו דלא תלין, ועל ביומו תתן שכרו, או לא.

תשובה:

מכיון שיסוד החיוב בהלך מעצמו הוא מדין יורד לשדה חבירו וכנ"ל אינם עוברים על לאו דלא תלין ועל ביומו תתן שכרו, כמו שאינם עוברים ביורד לשדה חבירו ונמעה.

מקורות

דהתורה אמרה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. אבל חוב שאדם חייב לחבירו אינו עובר, ואם יסוד חיוב של שכר שדכנות ודמי תיווך מצד הנאה שחייב לשלם עבור ההנאה הר"ז חוב שהצדדים חייבים לשדכן ולמתווך ואינם עוברים על בל תלין ועל ביומו תתן שכרו. כמו ביורד לתוך שדה חבירו

ונטעה, שאין בעל השדה עובר על כל תלין ועל
ביומו נתן שכרו, דכתיב לא תלין פעולת, "שכיר"
אתך עד בוקר, והיורד לתוך שדה חבירו, אינו
שכיר של בעל השדה אלא חוב חייב לו.

וה"ל הקצוה"ח בס' ע"ה ס"ק י"ג בא"ד,
אמנם לפי מה שכתבתי בס' פ"ז סק"ה דמינו דלא
שכרתיך אינו כמו מה שהנהגו, אלא דהכי אמרינן
מינו דלא שכרתיך. וירד שלא ברשות ופרעתי מה
שנהניתי, דלא תיקנו לשכיר שישבע ויטול בטענת
פרעתי, אלא כשהוא שכיר, אבל כשאינו שכיר אע"ג
דצריך לשלם מה שנהנה, אינו אלא כמו שאר חוב.
ונאמן בעה"ב לומר פרעתי חוב זה, עכ"ל.

הרי שאף שבשכיר שאם הבעה"ב טוען שכבר
פרע שכרו, והשכיר טוען שלא קיבל שכרו, שהדין
שהשכיר נשבע ונוטל, מ"מ ביורד לתוך שדה חבירו
שלא ברשות, ובעה"ב טוען שכבר פרע מה שחייב
לו עובר זה, והיורד טוען שלא קבל, אין לו דין
שכיר שנשבע ונוטל, אלא בעה"ב נשבע ששילם
ונפטר.

וה"ה לענין כל תלין, שרק בשכיר עובר על
הלאו ועל העשה ביזמו נתן שכרו. אבל שדכן שהלך
מדעתו וגמר השידוך או המתווך שהלך מדעתו,
הרי החיוב לשלם לו עובר זה הוא מדין היורד לתוך
שדה חבירו והרי זה חוב בעלמא עובר ההנאה, ואין
לו דין שכיר, ומשום"כ אינו עובר על כל תלין.

סימן ב

שאלה:

באם המוכר והלוקח עשו את המתווך שליח
לגמור המקח, או הצדדים עשו את השדכן
שליח לגמור השידוך, האם החיוב לשלם דמי
תיווך ושכר שדכנות הוא מתורת קבלנות
ויעברו ג"כ על ביומו נתן שכרו וכל תלין.

תשובה:

באם נעשה המתווך או השדכן שליח ע"י
הצדדים יש לו דין קבלן וחייבים לשלם לו
בתורת השוכר את האומנים בקבלנות כפי

מנהג המדינה ועובר על כל תלין ועל ביומו
נתן שכרו.

מקורות

כן שנינו בברייתא ב"מ דף קי"ב ע"א, וכן
פסק הרמב"ם בפרק י"א מה' שכירות הלכה ג',
ובשו"ע חו"מ סי' של"ט סעיף ו' וז"ל נתן טליתו
לאומן לתקנה בקבלנות וגמרה כ"ז שהטלית ביד
אומן אינו עובר, נתנו לו אפילו בחצי היום כיון
ששקעה עליו חמה עובר משום כל תלין שקבלנות
היא כשכירות לפורעו בזמנו עכ"ל וה"ה באם המוכר
או הלוקח או שניהם עשו את המתווך שליח לגמור
המקח הרי זה כאילו שכרו אותו בקבלנות לגמור
המקח, וכיון שגמר המקח גמר בזה את מלאכתו.
ובמתווך נראה שכך פשוט הדבר, אבל בשדכנות
הנה לכאורה כיון שאבי החתן שכרו לשדכן שיעשה
עבור בנו, או אבי הכלה שכרו שיעשה עבור בתו,
או במתווך להורים בית עבור חתן והכלה, א"כ
הוי כמו באם הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו
אין השליח עובר בסתם (טור בשם הרא"ש לדעת
הרמ"ה) וכן פסק הרמ"א בסימן של"ט סעיף ו' וז"ל
המחבר שם האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים
ואמר להם שכרכם על בעה"ב אין שום אחד מהם
עובר על כל תלין, ואם לא אמר שכרכם על בעה"ב
אפילו לא אמר להם שכרכם עלי אלא שכרכם סתם
הוא חייב בשכרכם לפיכך הוא עובר משום כל תלין,
עכ"ל המחבר, הג"ה מיהו אם הפועלים יודעים
שאינ המלאכה שלו אין השליח עובר בסתם עכ"ל
הרמ"א. ובשדכנות הרי יודע השדכן שמה שיעשה
הוא בשביל הבן או הבת, וא"כ אין אבי הבן או אבי
הבת שהם כמו שלוחים של הבן או הבת עוברים על
כל תלין, או במתווך בית להורים עבור החתן והכלה
הרי יודע המתווך שמה שיעשה הוא בשביל הבן והבת.
ולא עוד שאפשר לומר שאין בכלל על האב
ששלח את השדכן חיוב לשלם שכר שדכנות והוי
כמו השוכר את הפועל לעשות בשל חבירו דנפסק
בחו"מ סימן של"ז סעיף א' דיכול לומר לו טול מה
שעשית בשכרך וה"נ יכול לומר לך לבני או לבתי
ותבקש שכרך. ועלי אין חיוב לשלם. מ"מ נלע"ד
כיון שהמנהג המדינה שההורים משלמים שכר

שדכנות הרי זה כאילו אמר שכר עלי שכן עובר משום בל תלין. וכן יש עליו חיוב לשלם ולהלן עוד נדבר מענין זה.

סימן ג

שאלה:

האם החיוב לשלם שכר שדכנות הוא על ההורים או על החתן והכלה.

תשובה:

מעיקר הדין החיוב הוא על החתן והכלה, אמנם מאחר שמנהג המדינה הוא שההורים משלמים הכל כמנהג המדינה, ואם עשו הצדדים אותו שליוח הרי זה כאילו אמרו לשדכן שכר עלינו, שהם חייבים לשלם.

מקורות

ו"ל האבני נזר חו"מ סי' ל"ו. כי זה פשוט שחייב שדכנות חל על החתן והכלה. כי להם עשה הטובה, רק שהמחותנים משלמים עבורם עכ"ל.

ולענ"ד נראה מאחר שמנהג המדינה שהמחותנים משלמים הכל כמנהג המדינה. וגם נלע"ד שההורים כן נעשה להם טובה בגמר השידוך כי הענין נוגע להם בנפשם. וחזק מעצם הדין שהאב חייב להשיא את בנו, וכן בבת, הרי א"א לתאר גדול הטובה שנעשה להורים בקשר השידוך, ולא דמי לטובה שמקבל מזה אחים ואחיות או שאר קרובים, שבודאי מהם א"א לדרוש שכר שדכנות. משא"כ ההורים לא ינוחו ולא ישקוטו עד אשר יראו הקשר הזה.

והנה בחו"מ סי' של"ה סעי' א' ברמ"א וז"ל אם אמר אחד למלמד תלמד עם בני, ולא קצב לו שכירות, צריך ליתן לו כפי מה שנותנים אחרים (מרדכי בשם מהר"ם) ולכאורה יאמר למלמד צא ובקש שכר מבני. ובאמת כן מחוייב האב לשלם שכירות המלמד ול"ד לשכרו בשל חבירו, כי ושננתם לבניך נאמר, ויש על האב חיוב ללמדו תורה. הרי זה כאילו המלמד עושה בשלו, וגם האב נהנה מהפעולה

הזאת, ה"ה בשדכנות. ואף שהמלמד משועבד גם לנער, וכן איתא במרדכי ריש פ' האומנין, ובתשו' הרשב"א סימן תתע"ג. ורבינו ירוחם נתיב כ"ט ח"ג, וכן נפסק בשו"ע שם סימן של"ה דמלמד אצל בעל הבית שאמר לו בעה"ב לך מעמדי ונתרצה המלמד יכול בעה"ב לחזור בו ולעכבו, דאינו יכול למחול שעבוד של הנער, מיהו בשאר פועל אם אמר לו בפני שנים לך מעמדי פטור בלא מחילה עכ"ל. הרי שהשעבוד של המלמד הוא לנער, מ"מ החיוב לשלם שכר הוא על האב וכמו שבארנו וה"ה בשדכנות שמצות הבן על האב שחייב להשיא אשה קידושין דף ל: ובכל התשובות בענין שכר שדכנות לא אישתמט חד דיימר שההורים יכולים לומר לשדכן לאו בעל דברים ידידי את רק אם נאמר שכולם מדברים מקטנים וקטנות.

ועיינתי בעשרות תשובות בספרי שו"ת ובכולם ה"י הד"ת עם ההורים, ולא עם החתן והכלה והרבה פעמים חייבו את ההורים שברעה. כמ"ש הרמ"א בס"י פ"ז,

וזה נראה לי פשוט שאם אבי החתן או הכלה עשה את השדכן שליח וכפי שבארנו מכיון שמנהג המדינה שההורים משלמים הרי זה כאילו אמר שכרכם עלי שמעיקר הדין האב עשה אותו לשליח חייב לשלם אפילו לפי דברי ה"ה, אבני נזר, ולהלן נאריך עוד בענין הזה בעזה"י.

ו"בערך שי" חו"מ סי' קפ"ה, בשדכן ששידך לבחור ובתולה שהיו סמוכין על שולחן אביהם, ולא ה"י יכול לגבות השדכן מאבי החתן, מפני שה"י גברא אלימא, ועכשיו תובע מהחתן אחרי הנשואין, וגם כבר קיבל נדן, ופסק כיון דסתם שדכן דעתו להפרע מן האב ולא מן החתן, וגם החתן אין לו כ"ז שלא קיבל הנדן, וגם המנהג לפרוע בשעת התנאים א"כ אין דעת השדכן להפרע מן החתן ופטור החתן מלשלם לו ע"כ, וכמו שכתבנו שכן המנהג, ומש"כ ההורים מחוייבים מעיקר הדין לשלם שכר שדכנות, וכן בתיווך שההורים חייבים לשלם דמי תיווך למתווך, ואף שהטובה עשה לבן ולבת ועל שמם נרשם הבית.

סעף"י יה על מנת שיתפייסו. ומהרש"ל ביש"ס ב"ק ס"י סימן ל"ט כתב, דכל שדכות סתמא כאלו המנה על מנת שיתפייס לקנין שעושין הקנס, ומ"מ אם עבר אחד מהלדדים, והשני אינו יכול להוציא הקנס והזיקות שלו, מייב השדכן להחזיר לו חלקו משדכות, ע"ש עוד:

סימן קפו סעיף א' (א) הלוקח
בלים מבית האומן כו'. עין
במשנתן' (ב) ספר ג' סי' פ"א

יִזְכֹּל שֶׁבֶן שְׂאִין לִסְרֹסֹר לִמְכוֹר חֶפֶץ בְּאַשְׂרָאִי
אֵלֵא אִם כֵּן נִטַּל רִשּׁוֹת מִבְּעַל הַכִּלִּי. הַגֵּה
שֶׁכֵּן הָיוּ כְּמוֹ סְרֹסֹר וְאִם הִשְׁדָּכּוּ רוֹזָה

וְיִינֶה וּבִמְקוֹם שֶׁאֵין מִנְהַג הַדִּין עִם הַזְּעֵלִים וּבִמְקוֹם
אֲשֶׁר חֹזֵר בָּהֶן וְנִחְבָּטל הַשְּׂדֵכְנוֹת פְּטוּרִים הַזְּעֵלִים
הַהִיא ^אעַל מִנֵּה ^בשִׂיתִפִּיקוּ וְאִלָּא כִּרְךְ לִשְׁלֵם לוֹ מִדִּ
פִּילוֹ יִחְזֹר בָּהֶן.

סימן קפו

הלוקח בלים מן האומן למכר

ובן ב' סעיפים

א ^(א)הלוקה כלים מבית האומן לשגרן לבית חמיו ואמר לו אם מקבלים אותם

ציונים ומקורות (ז) עין צפסקי מהר"א סי' פ"ה שכתב כן.
(4) ממהדורת באה"ג ואילך: שותפותיים.

מנה שיחפיון אין נוהגין בגבוליו לגבות שום שער שדכות אלא אם כן יגמרו הנישואין. בגליל העליון נוהגין לגבות מיד אחר שהושם הקנס, מה שאין כן בגבולות, ע"ל. ומדסיים וכתב, בגליל העליון נוהגין לגבות מיד אחר שהושם הקנס מה שאין כן בגבולות, שזע מיה דסבירא ליה למהר"י דאפילו במקום שעושים קנס, מכל מקום אוליין בטר המנהג שלא להגבותו עד אחר הנישואין, וגם מנזאר דבדריו ה"ל, שכבז דמסממא במקום שאין המנהג, דכל שלא התנה בפירוש לגבותו מיד אחר שנתפייסו, דסבירא ליה דאין לו וכות לתבוע השדכות עד אחר הנישואין, וממילא אם ימורו בהן אינו גובה כלל. גם תמיהמו אינה תמיהה, דהא הטעם דגוצין הקנס, 'כתבו התוס' 'בב"מ ס"ו ע"א ד"ה ומניזמן והפוסקים 'עיינן סימן ר"ז סעיף ט"ז ובהא"ע סימן ג' משום דמבטישה הבתולה או הבחור וצני משפחתם, ומוטב היה בעיניהם שלא היה נעשה השידוך מעולם ולא היו מקצלין הקנס, וא"כ לא הריחם השדכן מידי ההגבחות הקנס ע"י דינא שכרם בהפקדם על ידו, וד"ק. והג"ה. כתוב בהגהות מרדכי דקדושין [ס' חקמ"ל], שפירות פועל אינה זריכה קנין [ועיינן לעיל ריש סימן קפ"ב], לכן ראובן שאמר לשמעון אמן לך ב' זהובים, דבר בשבילי לשלון, צריך לקיים דברו, ומה שטוען ראובן שממנה יראה הצטיתו שלא יקבלו ענינו נגד השר, דברים שכלל אינו דברים, ע"ל, והציאו הד"מ בסוף סימן זה], עד כאן הג"ה:

עֶרֶד לֶחֶם

הנישואין, תלוי במנהג תכרינה, וכשזין חמנה ידוע, הדין עם בעלי החיתון, אלא אם כן פירשו בהפך, וזמה נלמד לכשחזרו בהם. כתבי מהרי"א איסארלאן ז"ל (נחמדת השון ח"ב פסקים וכתבים) סימן פ"ה.

סימן קפו סעיף א' הלוה כליה מבית האומן כו'. עיין סימן ר' דין

מורי זהב

והוא אלם שאין שכנגדו יכול להוציא ממנו, לא קנסוהו לזה, עכ"ל.
ונראה פשוט, דאף אם נתרצו שניהם בחזרת השידוך אחר כתיבת
התנאים, לא הפסיד זה שדרכות, במקום שגובין השדכנות אחר כתיבת
התנאים:

ביאור הגר"א

כא. וכל שכן. פקמים שם כל אשראי כו', ע"ש: (ליקוט) סרסור וכו' ושכן כו'. כמ"ש בפרק המדיר [ע"ז ז'] סתמא דמילתא כו'. מולדות האדם [שורית הרשביא ח"ב] ס' ר"ז (ע"כ): כב. תלוי במנהג. כמ"ש גי' פ"ז [דכ"מ]: כג. הדין עם הבעלים. דשמיטת כו' שם ס"ה א', ק"י ב': כד. ובמקום כו' אם חזור כו'. ב"ק ק"ז נעא מנייה כו', אמר ליה מי דמי האס כו': כה. אלא אם כן התנו כו' ואז. קדושין ס"ג א'. דבר עליה לשלשון כו' מקודשת: כו. מיד. ויגמ' כו' ובשכר לא כו' ה"א חנא כו', ולכלי עלמא חייב:

באר היטב

קרב"ק, ע"ש: סעיף י' זו. ונתבאר, בענין שו"ן ממה על זה, דלא מנהיגו לבחור בקנים בכל תנאים, ולגביהו מלך העובר, אם כן הוי' השדכן שזה נוטל הקנים, ולמה יפטר ממנו לגמרי, ואף אם הם חזרו ומחלו לו לזה הקנים, יאמר השדכן מלקי איני

חידושי רעק"א

וְכֵן, וְתַנּוּ לֹא שֶׁמֶשׁוֹן וַיִּפְסֵק, וְהִסְבִּיחַ הַגִּבּוֹר מִשְׁמֹחַ רִאיוֹן לִיד שֶׁמֶשׁוֹן, וְהִמָּחַ לְקַחַת מִשְׁמֹחַ שָׁלוֹם בְּדִין יְיָ יִחְיֶה אִנּוֹת כְּבֹאֵר מִיִּסְתִּיקִין, הֵינָן עַם רִאיוֹן, בְּדִין יִמְנוּ (שְׁלִי"ג) (וַיִּשְׁאֵל חֹדֶשׁ ג' ב' עַם מִהֲרִיקָם כִּי קִלְגִּי, הָעֲמִיקוּן הַסְּמִיעַ סוֹף יִמְנוּ רִד' שֶׁם ס"ק כ"ו. בְּעִיר שׁוֹשֵׁן תַּמָּה. וְגַב, עֵינֵי מִשְׁמֹחַ שֶׁר אֶפְרַיִם סִי ק"ן):

ש"ך כת"י:
עין צמסר
מגדל לוד נטור
חור"מ. עמ"ל. ל"ה

מגליון
הסמ"ע וכ"ה
בכת"י הש"ך

מקום חייבים לשלם שכרו ואף שלא נחזקש לכך, וכמבואר בח"מ (סי' רס"ד) שהעושה פעולה לחצירו חייב לשלם. ואם אינו משלם מיד עובר משום כל תאמר לריעך כך ושוב ומהר אתן ויש אחר, וכמבואר בח"מ (סי' ל"ז ס"ג) ושם (סי' של"ט ס"ח). ואם אין לו לשלם נותנין לו זמן שלשים יום וכש"ע שם (סי' ק' ס"א), אלא אם התראה השדכן להמחין על שכרו דלא הכל לפי תנאו.

נ"ב — צש"ע ח"מ (סי' של"ט ס"ח) צנחן עליהו לאומן לחקנה בקבלנות איכא משום כל תלן עיי"ש. וכתב הסמ"ע (סק"ב) העטם דאין אומן קונה בשבט כלי. וכתב עליו הש"ך (סק"א), דצא"ה"ז (סי' כ"ח סע"ח) כתב שחי דעות זה ור"י ס"ל דקונה, היינו משום חשש קידושין חדשין גם לדעת ר"י ומקודשת מספק, אבל לענין ממונה הכריע דלא כר"י עכ"ד. וי"ע דהא כאן הוי נפק"מ לאיסורא ולא ממונה דהא איכא לאו דכל תלן, וכמש"כ קצ"ח (סק"א) דכל תלן הוי דין איסור עיי"ש. וכן כתב הדרכי משה אה"ע"ז (סי' כ"ח סק"ח) דהר"ש פסק אידי ואידי לחומרא, דלענין קידושין פסק דקנה ומקודשת, וכאן פסק דלא קנה ועבר על כל תלן. וגבי אומן שקולקל דהוי ממונה פסק קולא לנחצט עיי"ש. אך י"ל בכוונת הש"ך ז"ל, דהא כך דינא דאומן קונה בשבט כלי הוי דינא דממונה, וכיון דאיכא פלוגתא אם קונה או לא הוי פסקין קולא לנחצט שהוא המוחזק. וא"כ כשיש אחר כך נפקא מינה לקידושין, אמרינן דכיון דהנחצט הוחזק בה מספק, ממילא אם קידש חיישין לקידושין דהא קנאו מספק. וממילא לענין כל תלן הוי להיפוך, דכיון דקנאו מספק, אי"כ כשמספקין אם עובר בכל תלן ניימא דאינו עובר, דהא מלך דין ממון פסקנו דקנה, וא"כ ליכא כל תלן. זה שהקשה הש"ך, דהכא הו"ל לפסוק דליכא כל תלן, כיון דלענין ממון פסקנו דקנאו. האמנם י"ע אם יש להעמיס כן בשלשן הש"ך ז"ל, מ"מ גוף הקושיא יש לפרש כ"ל.

ראגב, יעויין בחי' רע"א לח"מ (סי' של"ט ס"ח) צש"ע החינוך, שאם אינו יכול לפרוע צאתו יום אח"כ יאבד הרבה משלו לא חייבו הכותב, ואין לשו"ת מו"ל מאש (סי' מ"ה) שתחמך עליו דהא חייב ליתן כל ממונו שלא יעבור בלאו. ולענ"ד בלאו שצממון אינו חייב להפסיד לעצמו יותר מן החיוב כדי שלא יפסיד לאחרים. ועוד דכמו שאם אין לו מעות אינו עובר בלאו דלא הוי אחר וכתב"ע (סק"ב), ה"כ כשצריך לאבד הרבה הוי כאין לו מעות, דלגבי איבוד ממון הרבה יותר מן החיוב הוי בגדר אין לו אחר. שוב ראיתי צש"ע הרב ז"ל (סי' שאלה סע"ח) דאפילו יש לו מעטלעין הרבה אינו עובר, ואין למ"מ (פ"ח משכירות ה"ד) דרק צ"ש לו מעות בעין עובר, ור"ל דכיון דצט"ב אינו יכול לשלם צמטלעין וכמ"מ (שם פ"ט ה"ח), אי"כ לא הוי בגדר אחר אלא כשיש לו מעות בעין דאז יש לו אחר דבר שחייב ליתן לשכיר, משא"כ כשאין לו רק מעטלעין דאינו ראוי ליתן, לא הוי בגדר אחר. וא"כ ה"ה כיון דמלך דין תשלום פעולת שכיר אינו חייב לאבד הרבה, ממילא אינו עובר בלאו דלא הוי בגדר אחר.

נ"ו ולדינא נראה, דבגמרא ובקדמונים לא מלינו דמעות קונות בכל דבר מלוה, ורק ד' פרקים בשנה אמרו דמשחיתין את הטבעה ואמרו דמעות קונות, דשם איכא למיחוש שהטבעה לא יראה לשחוט משום הפסד, וכמו כן צ"ן לקידוש לא יראה לפתוח חציה, אבל באחריו ולולב ולחם לשבת, לא מלינו דמעות קונות, דבהני לא חקנו שימכור בעל כרחו דבדאי ימכור אף בלא חקנה, והרי צש"ת מו"ל מאש ובהגהות בגרע"א כתבו דיכול לומר קים לי דלא כסברת המהרי"ל דבכל מלוה מעות קונות, ואין כתבו להלדיק דברי מהרי"ל צ"ן לקידוש, דס"ל דגם שם איכא חקנה דומיא דמשחיתין את הטבעה, דגם צ"ן יש חשש שלא יראה המוכר לפתוח חציה לין לקידוש כדי שלא יפסיד, וע"כ אמרו גם כה דמעות קונות, אבל באחריו ולולב וחלה לשבת לא מלינו דמעות קונות, ואין להו"א מיד המוכר.

י"ז שוב ראיתי צפרי מגדים א"ח (סי' תרנ"ו א"ח סק"א) שכתב, דלפי מש"כ רמ"א ח"מ (סי' קל"ט ס"ג) דצנחן יין לקידוש מעות קונות, אי"כ הוא הדין אחריו וכל מלוה שאין מלוו י"ל כן עכ"ד. והועתק בציור הלכה שם. הרי שהרגיש בלאו בכל מלוה שייך לומר שחקנו דמעות קונות, רק בדבר שאינו מלוו, דהא יסוד החקנה היתה שמשחיתין את הטבעה בעל כרחו, והיינו משום שחששו שהמוכר יחזור בו, אבל היכי דליכא למיחוש שיחזור בו לא אמרו דמעות קונות. ועפ"ז לא קשיא קושיית מג"א (סי' שס"ט) מעירובין, דכבר הוי דבר המלוו. והנה לפי סברא זו גם באחריו אין לחשוש שהמוכר יחזור דודאי שהוא רוצה למכור את סחורתו, וכן בחלת לחם לשבת, ואין לנו ראייה להו"א מיד המוכר וכמו שפסקו צש"ת מו"ל מאש והגרע"א. וכעת ראיתי צש"ת בית יצחק (א"ח סי' ק"ז) שהביא מהפרמ"ג (סי' תרנ"ו) ה"ל דאחריו קונים צמעות בלבד, וכתב עליו דכל זה בערב יו"ט דצמון ק"ר ליכא למיחוש שיאמר נשרפו חיעין בעליה וכסברת חו"מ עירובין (פ"א) ד"ה שמה יאמרו, אבל כשיש יותר מיום אחד דשייך בהוציא דרבנן, מי יכין לומר מעצמו, ואנו אין לנו לחקן חדשות, ובמהרי"ל איחא שקנה יין בערב שבת, והוא הדין באחריו בערב יו"ט, משא"כ קודם ערב יו"ט אין ספק דלא קנה עיי"ש. והנה לדרכנו אף בערב יו"ט אינו קונה באחריו.

סימן קכב

ע"ד שדכן שהל"ע שידוך מצלי שנתקש לכך אם יש בו משום כל תלן פעולת שכיר.

הנה אם ביקשו ממנו פעם אחת לעשות אחר פעולה, כגון שידוך עם ה"ד השני או שיסדר פגישה בין ה"דדים וכיוצא בו, כבר נעשה שכיר למי שביקשו לעשות את הפעולה, ורק אם לא נחזקש כלל לעשות אחר פעולה, רק הכל עשה מדעתו, אז אין דינו כשכיר ואינו עובר בכל תלן. אלא דמכל

(כג) בענין שבע ברכות וברית מילה, אם לעשותם ביחד, אמר מרן, דאסור משום אין מערבין שמחה בשמחה, ואמר עוד מעם דאין ראוי לעשות כן כיון דאם היה עושה ביחד, לא שייך לומר שהשמחה במעונו, וא"כ הוא מחסר בהברכה, ומטעם זה אין לעשות כן.

(כד) בענין שדכנות, שאלתי למרן ממי הוא העיקר תביעת השדכן מהאב או החתן, ואמר מרן דהתביעה הוא ממי שדיבר בזה ועסק בזה, ומן הסתם הוא על אבי החתן והכלה, אבל אם דיבר השדכן עם החתן וכלה, התביעה בעיקר הוא עליהם.

עוד שאלתי אם האב עסק בהשידוך ואינו רוצה לשלם אם יכול לתבוע מהחתן, ואמר מרן דבדאי החתן יש לו ליתן, אבל בעצם אין עליו חיוב.

עוד שאלתי אם הלך לד"ת עם האב ופסקו בפשרה, והשדכן אינו נוחא בזה, אם יכול לחזור ולתבוע החתן, ואמר מרן דבדאי לא, דהיא היא.

הנהגות הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל א

א. היה כותב בשטר הכתובה שם משפחות החתן והכלה, והקיפן בסוגריים עגולים, כגון "החתן ראובן בן רבי שמעון (גרוס)". וכן כל תיבות שלמנהגו אין כותבין אותן, אם היו בכתובה שלפניו הקיפן בסוגריים אלו. (ע"ע מבקשי תורה, קובץ כו עמ' פג אות ב').

ב. נהג כמנהג ירושלים לערוך הקנין תחת החופה.

ג. הקפיד שלא יהיה זמן הכתוב בכתובה בתאריך היום, אם החופה היא בלילה.

ד. האפר על ראש החתן היה משים עטוף בגיד, משום כבוד החתן.

ה. בשעה שהחתן פורס הסודר על ראש הכלה לפי החופה עדיף שיחשוב שזהו גם לצאת מצות נישואין, וגם לשם קנין, וגם יש לעדים לראות פריסת הסודר. (ע"ע מבקשי תורה, קובץ כו עמ' פב אות ג).

ו. סיפר הגרא"י דינר, דבדידיה הוה עובדא שהיה עד קידושין בחופה שסידר רבנו זצ"ל ואמר להם רבנו שיהדרו בתשובה. ולתמיהתם "וכי דבר קל הוא?" השיב, העיקר הוא קבלה על להבא.

ז. בספר נשמת אברהם (חו"מ סי' לה ס"ק ג) כתב וז"ל: וכתב מו"ר הג"ר יהושע נויבריש שליט"א יש לברך, עדי קידושין שלא מכירים את הכלה והיא מכסה כל פניה, למה כשרים לעדות. עכ"ל. וכתב לו הגרש"ז אויערבאך, גדולי עולם כבר נשאו ונתנו בזה,

א. הובא בקובץ תורני מבקשי תורה (קובץ כו. תמוז תש"ס. כרך ה' עמ' שצא).

חוט

שאלות ותשובות אבנר השני

א נדרשתי

המו' המי הגאון מהר"ר כ"ץ מה דעתי
 אם הבכור נוטל פי שנים כהנא גמור
 שבשטר אם השטרות כחוצי' כמו שרגילי' לכוהני' בק"ק
 פראג שנתקלה הגיה מאלה ר"ט והלכה מחתיי' ויזעסק הלכה
 בהם לתועלת השותפות ויקה המלה שנים הריוה וכריוה
 כן יהיה ההפסד ובעבור שכל טורה עמלי ומזוט נוהן לו
 הנדירה לטה עיזכל לכלק בדבר קצוב כל שבוט וכיון שהי'
 שותפות רונה הבכור ליכול פי שנים ואלה השבתי בקיור כי
 לא הלכתי בזמן להאריך נראה כי מה שהשיאו לבכור לבקש
 נישוט פי שנים הטעם בכחב בהשבות קולון סי' קמ"ה מה
 שהיה המה שהיה לו בהשפות ביד אחרי' בתקומי' אחרים
 חץ מניתי או אפי' מעירו הוא דבר פשוט שהשז מוחזק
 הלקו שהיה לו בשיחפות כאילו היה ליה תחת ידו דפשיטא
 דלא השיב מלה מה שהצירו מתעסק בשלו שהרי גוף הממון
 שלו עכ"ד והם מובאים בנ"י ובש"ע סי' רע"ה אבל אין
 בדברי' דומי' זה לזה כלל דהתם לא חיידי חלל כשיש מן
 השותפו' בעין כסף וזה כסף או הוא מקרי מוחזק שהוא
 כאילו תחת ידו וזוסי' אם אינו יכול לטלו כל שעה שירצה
 כגון שחזו אותו ביד המתעסק (ואין המתעסק יכול לסלקו
 בדבר אחר) לזמן והמתעסק נוטל ג"כ חלק בריוח מ"מ כל
 בעסקא הוא בעין והעסקא הוא שכן המורש צעמו ואין
 המתעסק יכול לסלקו בדבר אחר ומקרי מוחזק אבל צעמין
 השטרות הנזכרי' שאין העסקא בעין כלל ויש רשות ביד
 הלוה לסלקו במה שירצה הא וורדי מלה מקרי ראוי וראיה
 חע"ג שאין הלוה רשאי להוציאו לזכרו דהא גבי עסקא
 אמרינן בהמקביל להכי קרי ליה עסקא דא"ל להכי יתיבנא
 לך לאעסוקי' ב' ולא למשחי' ב' שכחא אפי' גבי פלגא
 ודמלה וכ"ש לגבי שותפו' מ"מ כיון שביד הלוה לסלקו
 בדברי' אדרי' שאינם מן השותפות כשאר מלוה ווראיה לזה
 מדאמרינן בפ' י"ג דף קכ"ה דפרוך אביי לרבא מ"ש מעות
 דלאו הוי מעות שכן אבואן קרקע נמי לאו הוי קרקע
 שכן אבואן וכן הקשה לרב נהמן ואסיקנא דרב נחמן ורבא
 טעמא דבני מערבא קאמרי ולא לא ס"ל הכי חלל אין
 חילק גבי קרקע או מעות אין הבכור נוטל פי שנים
 ומשמע מזה דהא דמסיק רב פפא הלכתי
 אין הבכור נוטל פי שנים במלה היינו משום טעמי' דאקשי
 אביי לרבא משום לאו הוי מעות שכן אבואן ולאו הוי
 קרקע שכן אבואן והך טעמי' שייך נמי צעמין השטרות
 אשר צפראג ולא אמרי מהר"י קולון חלל כשיש השותפות

בעין דשייך לומר דהוי מטלטלי שכן אבואן ויעין מד
 שם בסוגי' ומפני טרדה בהחלל זמן בלימוד לא יכולתי
 להאריך כאשר עס לבני ואם שגיאי יודיעני :

ב רגילין

העולם לומר שכן שאמר אשך לך שידוך
 פלוני בהם בלי שכן אשכ"כ מרבי' ליתן שכן
 ואין לזה שורש ועיקר כלל בהלמוד או בשום פוסק ולכן
 אני אומר נשתקע הדבר ולא נאמר חלל איננו חיון לו שכן
 כלל וכונדיו הסרסו' או שאר הפועלי' כולם דין אחד להם :

ג מעשה

חירע ששדכן אחד כתב לראובן שידוך א'
 לגיבתי האלמנה והשיב לו ראובן וגמר
 השידוך ואמר ראובן שהוא ג"כ שדכן כמוהו שהרי מעולם
 לא כתב אל האלמנה שום דבר נ"ל שהדין עם ראובן הג"ל
 דה"ל לשדכן לאחיי' בפירוש שהוא שדכן לבדו ודברים
 שכלב אין דברי' והלא השדכן אינו יכול לתבוע את האלמנ'
 כלל לפי שלא דבר עמה ולא כתב לה כלל וראובן יכול
 להוצעה וה"מ כשהיא אלמנה דעבדא ארעא דנפס' והיה
 יכול לידר עמה בעצמה ולכן כשכתב לגיבס ה"ל לאחיי'
 אבל אם היסם בחולה ולא היה לה מי שיסתדר בעדה רק
 גיבס נ"ל שהוא נחשב לה בעל דבר ולא סרסור וכ"ש האב
 על בנו ואע"פ שהיה אפשר לומר דגם האלמנה לא היה
 יכול לדבר עמה בעצמה או לכתוב לה לפי שהיה מחבישת
 צפניו מ"מ המע"ה ועליה ידיה רמיא לאחיי' וראובן
 הוא מוחזק שרי' הוא יכול להוצעה ולא השדכן ועוד יש
 לדקדק מאוד בלשון הכתב שאם כתב לראובן שהוא מודיע
 לו שידוך פלוני ולכן אל יעכב בדבר כי הוא שידוך הגון
 נמצא שעשאו לראובן בעל דבר אפשר כי בזה יד השדכן
 על העליונה וצ"ע :

ד התוקע

כפו כדי לקיים המקח נ"ל דיכול לחזור
 בו כל זמן שעסוקין בואו עין דלא
 עדיף מקיין הן לטעם שכחב הרא"ש וז"ל ודוקא בקיין
 הוא שנתנה הכמים זמן לחזרה כי כן דרך לקיים כל דבר
 פחאוס מקיימין אותו בק"ס שלא יחזרו בהם לכן נתנו לו
 שבות להחזונות אבל בשאר קניין הגבהה ומשיכה ומסירה
 כסף ושטר וחזקה אין בהם חזרה אחר כדי דבור הן
 למ"ס הג"מ פ"ה ממכירה בשם הר' יונה דדוקא קצין כיון
 דלא החזיק הגוף המקח ולא נתן בו דמי' נתנו חכמים
 שיע' שהם בדבר שחייש דעתו עליו וכונ"ל הלכ' למעשה :
 ס מעשה

סיכם עם מעבידו, ששכר שהוא מקבל כולל בתוכו גם את התנאים והזכויות המגיעים לו עפ"י הדין או המנהג, שאינו יכול לתובעו אח"כ^(א).

ב. אפילו אם לא סיכם עמו במפורש שיעשה את העבודה בחנם, אלא שעשה פעולה בשבילו ולא תבע שכר, ולאחר זמן תובע ממנו שכר ע"ז. אם ברור שבזמנו עשה את הפעולה בחנם, ורק עכשיו משום איזה סיבה שהיא תובע את שכרו, אין הנהגה חייב לשלם לו^(ב).

אוצר החכמה

עשה פעולה לעצמו ונהנה חברו

ג. עשה אדם עבודה לעצמו, ובדרך אגב גם חברו נהנה מזה, פטור חברו מלשלם לו. אם לא שהיו לו בזה הוצאות מיוחדות עבור חברו^(ה).

מקורות והערות

(ד) רמ"א (סימן רמ"ו סעיף י"ז). והכלל בזה הוא, שצריך להיות "אומדנא דמוכח" שעשה על דעת שיהיה בחנם. ופשוט שכל זה הוא רק לגבי תביעה בבי"ד, אבל העובד עצמו אם ברור לו שעשה את העבודה על דעת שיהיה בחנם, אם הוא יתבע שכר מהמעביד הרי זה גזל גמור, וכ"כ בפתחי חושן (פ"ח הערה ס"ה). דלא אמרינן בזה הדין דמחילה בלב לא הוי מחילה, כיון דכאן הוי בשעת מעשה, והוי כמו שהתנו על זה. ואפילו אם ירצה בעה"ב לתת לו שכר על זה, צריך העובד להודיעו כי התכוין לעשות לו בחנם דאל"כ הוי גזל.

ומצוי שאדם עושה פעולה של תיווך או שידוך וכדו' לחברו על דעת לעשות לו בחנם, ואח"כ נמלך ומבקש ע"ז שכר, ובאמת אסור לו ליטול שכר, וצריך להזהר בזה מאוד.

וראה בפרק כ"ז - העושה פעולה מעצמו (הערה ג-ד) מה שכתבנו עוד בענין זה, בדברים שדרך בני אדם להתחסד זה עם זה, עיי"ש.

(ה) רמ"א (סימן רס"ד סעיף ד'), דאם לא הוציא הוצאות מיוחדות עבור חברו. הו"ל זה

(ג) הארכנו בדברים פשוטים, כדי להוציא מלבם של אנשים המסתמכים על הוראה שישנה בחוקי המדינה, לפיה עובד אינו יכול לוותר על זכויותיו הבסיסיות, ואף אם העובד סיכם במפורש שלא יהיה זכאי לזכויותיו שיש לו עפ"י החוק, תנאו בטל. וטענתם, שמכיון שהכל "כמנהג המדינה", א"כ גם זה שא"א לוותר על זכויות, נכלל בזה. וטעות גמור הוא, דעפ"י דין תורה הדבר ברור, שכל סיכום מפורש בין העובד והמעביד חייבים הצדדים לקיים, דקיי"ל דמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים, ולא תהא כהנת כפונדקית. דאם על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, ק"ו בבשק"ו שיכול להתנות ולוותר על זכויותיו שעפ"י החוק. וכן שמעתי מהגרש"א שטרן שליט"א, ומהגר"נ נוסבוים שליט"א.

ומה שכתבנו בפנים, דכ"ש אם הוסכם ביניהם שהשכר כולל את כל ההטבות, שאינו יכול לתבוע אותם אח"כ. כתבתי כן להוציא מהוראה שישנה בחוקי העבודה, לפיו אי אפשר לסכם על "שכר כולל". והדבר פשוט כנ"ל, דכל דבר שבממון תנאו קיים. והכל כפי המוסכם.

סימן קנו כתב שאין ראייה מיורד שלא ברשות, שלא היה עמו ולא היה לו להתנות, או משום שירד ע"ד ליטול כל השבח ולכן לא התנה, אבל כשהיה לפניו, כגון באמר לו דור בחצרי הו"ל להתנות שרוצה שכו, ומרלא התנה מסתמא בחנם נתכוין. וכעין זה כתב בתורה"ד סימן שיז במי שהאכיל את חתנו על שלחנו יותר ממה שפסק עמו, ואח"כ תבע ממנו מה שהאכילו, והעלה שיכול לתבוע, והביא בשם מהרי"ח בשם רבינו אפרים שהאומר לחבירו אכול עמי צריך לשלם לו, ואינו יכול לומר מתנה נתת לי, אא"כ יש אומדנא שמתחלה רצה לתת לו במתנה ואח"כ נולדה מריבה ביניהם ומשום כך תובע ממנו, ודאי פטור מלפרוע, דכיון שמחל פעם אחת שוב אינו יכול לחזור ולתבוע, והביאו הרמ"א בסימן רמו סעיף יז, ועי' קצוה"ח ונתייה"מ שם, וכתב באמרי בינה דיני טו"נ סימן ז שיש חזקה שאין אדם נותן מתנה אא"כ פירש, ויתבאר עוד בע"ה בדיני גניבה, ועי' עוד להלן. ופשוט דכל זה כשעשה מתחלה ע"ד לבקש שכו, אבל אם עשה בתחלה ע"ד מתנה, כ"ש שאינו יכול לחזור ולתבוע שכו, וכ"כ בנתייה"מ סימן יב סק"ה לענין האומר לחבירו דור בחצרי או אכול עמי, שאפילו לרעת הפוסקים שמחילה בלב לא הוי מחילה (עי' דיני הלואה פרק יב), בשעת מעשה ודאי מהני מחשבתו דהוה כהתנו לשם מתנה, עיי"ש, ואפילו כשאין הוכחת אומדנא, אם יודע בעצמו שעשה ע"ד מתנה אסור לו לחזור ולתבוע שכו, ואע"פ שזה מתרצה לתת לו, נראה שצריך להודיעו שמתחלה נתכוין לשם מתנה, ואם בכל זאת יתרצה לתת לו, יכול ליקח בתורת מתנה, ואם לא הודיעו נראה דהוה גזל בידו, מפני שלא נתרצה לתת לו אלא משום שחושב שחייב לו, וגדולה מזו כתב בשו"ת בית יעקב שבמקום שחבירו אינו חייב אלא מדיני שמים, ונתן לו מפני שחושב שחייב לו מדיני אדם, חייב להודיעו, עי' בקצוה"ח סימן עה סק"ד ובמ"ש בזה בדיני הלואה פרק ב הערה עו. ומצוי שאדם עושה פעולה או טובה לחבירו שלא ע"ד לקבל תמורה, כגון שמספר לו דרך אגב על דירה או שידוך, ועושה זאת בתורת ידידות, ואח"כ נמלך ותובע ממנו שכו תווך או שדכנות, ויש להזהר בזה מאד. ועוד נלענ"ד שאף אם לא ידע בשעת מעשה שיכול לתבוע ממנו שכו, ורק אח"כ נודע לו, דלא הוה כמחילה בטעות, דכיון שמתחלה לא נתכוין לשכו, ה"ז כנותן לו מתנה, ודומה לנותן לחבירו מתנה בחשבו שאינו צריך לו, ושוב נודע לו שהיה יכול למכרו או להשתמש בו, שמסברא נראה שאינו יכול לתבוע החזרת המתנה מטעם מתנה בטעות, וכן משמע מדברי הריב"ש סימן תקטו בשם הרמב"ן במשביח שדה וסבור שהוא שלו ונודע לו שהוא של חבירו, אין דינו לגמרי כדין יורד לשדה חבירו, משום שלא ירד על דעת לקבל שבת, ועדיין צ"ע. ועי' דיני פקדון פרק א הערה יד. ויש לדון בעושה לחבירו פעולה שלא בידיעתו, באופן שברור שיכול לתבוע שכו, אלא שמאיזו סיבה שהיא אינו רוצה לתבוע ממנו, אבל לא היה בדעתו לעשות בחנם, אם יכול המהנה ליטול מעצמו מנכסי הנהגה כפי שכרו המגיע לו שלא בידיעת הנהגה, ולכאורה נראה להוכיח מהא דסימן שלו סעיף א שהשוכר את הפועל לעשות בשל חבירו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, ואף כששכרו לעשות בשלו והראהו בשל חבירו שאינו יכול לומר לו טול וכו', כתב הסמ"ע שם סק"ג שהנ"מ הוא כשאין השבח שוה כדמי השכירות, או לענין חובת תשלומין במזומן, ומשמע שאם השבח שוה כשיעור השכירות והפועל מתרצה בכך, יכול לומר טול מה שעשית בשכרך, והתם איירי כששכרו שלא בידיעת בעל השדה, וא"כ קשה איך יכול השוכר לומר לפועל טול וכו', והרי מיד כשהשביח השדה זכה בעל השדה בשבת, אלא שחייב מדין נהנה, וכי מי הרשהו לשוכר לתת השבח לפועל בלי ידיעת בעל השדה, אלא ע"כ משמע שיכול ליטול השבח שהשביח מבלי ידיעת הנהגה, ואין נראה לחלק בין שוכר פועל לשדה חבירו לבין עושה בעצמו פעולה לטובת חבירו. אלא שעדיין יש לחלק שאפשר שלא נאמר כן אלא בעושה בשדה חבירו ונטל ממה שעשה, שמכיון שעשה ע"ד ליטול מבעל השדה מה שהנהגה, הרי לא נתכוין להקנות לו השבח רק המותר על הוצאותיו או שבחו, וכ"ש אם נאמר שאומן קונה בשבח כלי, שיש מקום לומר שהמהנה קונה בגוף החפץ, וממילא יכול לנכות וליטול מתוך השבח אף בלי ידיעת הנהגה, אבל כשמהנה חבירו בדבר שאין שבח בגוף איזהו חפץ, ורוצה ליטול שבחו או שכרו ממקום אחר, מסתבר שדומה לחוב סתם ואינו יכול לתפוס מעצמו עבור

אוצר החכמה

אוצר החכמה